

Reactie op de recensie van Bob Reinalda in Brood & Rozen, 2006/2

Eric Vanhaute, *hoofddocent Vakgroep Nieuwste Geschiedenis, Universiteit Gent*

Een recensie van een wetenschappelijk werk moet het evenwicht bewaren tussen een weergave van de inhoud van het boek en de kritische bespreking ervan. Op basis van de recensie moet de lezer zich een redelijke indruk kunnen vormen van de inhoud en bedoeling van het boek. Tevens moet de context van het verhaal voldoende worden geschetst. De commentaar van Bob Reinalda op het boek van Stephan Vanfraechem *Een sfeer om haring te braden. Arbeidsverhoudingen in de haven van Antwerpen, 1880-1972* (Brood & Rozen, 2006/2, p. 90-98) beoogt dit evenwicht niet. Tevens wordt duidelijk dat Reinalda liever een ander verhaal had gelezen over 'zijn' Antwerpse dokwerkers. Dat is vanzelfsprekend zijn goed recht, maar niet relevant in een boekbespreking voor een breder publiek. Het stuk van Reinalda is bijgevolg geen recensie, maar een vorm van een polemisch schot-schrift. Als begeleider en promotor weet ik dat de studie van Vanfraechem beter verdient, daarom deze korte reactie.

Het onderzoek van Vanfraechem was onderdeel van een uitzonderlijk collectief project over de geschiedenis van de haven van Antwerpen, waarin vier invalshoeken werden samengebracht. Arbeidsverhoudingen was hier één van. Al snel groeide binnen het project de consensus dat er geen nieuwe 'Van Isacker' (*De Antwerpse Dokwerker*) nodig was, met de focus op de (al dan niet mythische) rebelseid van de Antwerpse dokker. De focus werd resoluut gericht op het sociaal overleg, op het verloop van de collectieve onderhandelingen in de overlegorganen. Meer specifiek staat de dynamiek van het overleg centraal, met name de wisselende verhoudingen tussen de diverse spelers in het overleg, in interactie met de verhoudingen op de dagelijkse werkvloer. Onderhandelingstafel versus werkvloer is het spanningsveld in het onderzoek. Om dit te kunnen analyseren bouwt Vanfraechem een concreet onderzoeksmodel uit, vertrekkend van wat hij noemt 'een cluster van mo-

gelijke factoren die een impact kunnen hebben op het verloop van het sociaal overleg', zijnde economische conjunctuur, nationale arbeidsmarkt en overheidsbeleid als externe factoren en machtsverhoudingen tussen sociale groepen, het gebeuren op de werkvloer en de concurrentiegevoeligheid van de sector als interne factoren. Hiermee sluit hij niet alleen aan bij de bestaande literatuur over het sociaal overleg, hij voegt er tevens een extra dimensie aan toe. Door het overleg in de afgesloten vergaderzalen voortdurend te plaatsen binnen de 'werkelijke wereld' van spanningen, angsten en strijd op de werkvloer, van individuele aspiraties en collectieve acties, slaat deze studie de brug tussen drie vaak gescheiden verhalen, deze van de (vaak gesloten) organisatiegeschiedenis, deze van de collectieve arbeidsorganisatie en deze van de individuele dokwerker. Dit is de belangrijkste verdienste van de studie van Vanfraechem.

De wijze waarop het verhaal wordt opgebouwd hangt in een belangrijke mate af van het bronnenmateriaal. Vanfraechem heeft geopteerd voor een exhaustieve lezing van de impressionante reeks van verslagen van het Paritair Comité van de Haven van Antwerpen, aangevuld met verslagen en documenten van de diverse spelers of organisaties. Via een 'dikke beschrijving' komt Vanfraechem tot een bijzonder rijk en vaak revelerend verhaal over de concrete wereld van samenwerking en conflict in de Antwerpse haven. De keuze voor een verhalende benadering is een weloverwogen keuze van de auteur. Andere opties werden besproken, de mogelijkheid om meer modelmatig en theoriegebonden de zaken uit te werken leek hem minder vruchtbaar. Die keuze licht Vanfraechem toe in de eerste bladzijden van de handelseditie van zijn proefschrift. Naast een situering van zijn werk binnen het nationaal historisch onderzoek naar collectief overleg, kijkt hij in een drietal bladzijden even om naar de weg die hij sinds het begin van zijn doctoraatsonderzoek heeft afgelegd. In een aantal inderdaad strijdvaardige quotes rekent hij af met enkele debatten waarmee hij tijdens zijn opleiding werd geconfronteerd (de ambigue plaats van 'het theoretische kader', de toenemende druk van A1-publicaties). Laat het duidelijk zijn dat er veel te zeggen is tegen de opties van Vanfraechem (wat ik tijdens de - aangename - begeleidingstocht van vier jaar bijna voortdurend heb gedaan). Een meer hypothesegegerichte benadering zou in mijn ogen een meer heldere, strakker onderbouwde analyse als resultaat hebben gehad. Nu speelt teveel een niet altijd grijpbare 'interne logica', en kan de lezer hoofd- en bijzaken verwarren. Niettemin verdient het onderzoek een beoordeling op de eigen merites en niet op de voorkeuren van de lezer of recensent. De volgende 537 bladzijden van het boek brengen het verhaal zoals hierboven geschetst. Wie de moeite doet ze door te lezen (het is een proefschrift, geen gedenkboek) zal heel wat meer zien dan de door Reinalda gevreesde impressionistische geschiedschrijving. Dit wordt ondersteund door een aantal lovende commentaren die Stephan Vanfraechem kreeg naar aanleiding van de publicatie van enkele deelresultaten in internationale tijdschriften (zoals in *International Journal of Maritime History*). Tevens wordt een beknopte versie van het boek in het Engels gepubliceerd in de reeks van IJMH, uiteraard ook na een strenge peer review.

Tot slot, wat de Gentse en bij uitbreiding de Vlaamse historische opleidingen betreft kan ik Bob Reinalda eveneens geruststellen. In het visitatierapport van 2004 krijgen onderwijs en onderzoek prima commentaren, ook wat betreft internationale uitstraling. Na een spectaculaire groei in de jaren 1990 telt de Gentse geschiedenisopleiding nu om en bij de 900 studenten. Jaarlijks studeren 100 tot 150 nieuwe historici af, na het voorleggen van een op origineel onderzoek (en bronnen) gebaseerde afstudeerscriptie. Probleemstelling en heuristiek staan hierin centraal. In de voorbije twee jaren werden alleen al in de Vakgroep Nieuwste Geschiedenis acht doctoraten verdedigd. Momenteel werken in deze afdeling zestien jonge mensen met een contract aan een doctoraatsonderzoek. De onderwerpen lopen van zuiver theoretische traktaten over modelmatig gestroomlijnd onderzoek tot meer verhalende analyses. De begeleiding is intens, de discussies zijn veelvuldig. Dat was in het geval van Stephan Vanfraechem en mezelf niet anders. Maar uiteindelijk is het de promovendus/a die de keuzes maakt. Hij en zij moeten hun keuzes voldoende kunnen verdedigen, het is en blijft tenslotte hun 'meesterproef'. Het is duidelijk dat in het doctoraatsonderzoek in Vlaanderen minder sturing en stroomlijning is dan bij de Nederlandse collega's. Dat dit niet tot minder 'meesterwerken' leidt is bij het doornemen van recente boeken en tijdschriftartikelen evenzeer duidelijk.